

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta

Katedra sociologie a andragogiky

EKOFEMINISMUS

Bakalářská diplomová práce

Petr Černoch

Vedoucí bakalářské diplomové práce: Mgr. Martin Fafejta, Ph.D.

Olomouc 2010

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Ekofeminismus vypracoval samostatně a uvedl v ní veškerou literaturu a prameny, ze kterých jsem vycházel.

V Olomouci 25.3.2010

.....

Obsah

Univerzita Palackého v Olomouci.....	1
Úvod.....	5
Teoretická část.....	6
Proč právě ekofeminismus?.....	6
Sociální hnutí všeobecně.....	8
Klasifikace sociálních hnutí.....	9
Ekofeminismus v kostce.....	11
Vznik ekofeminismu.....	12
Ekofeministické směry.....	13
Liberální ekofeminismus.....	13
Kulturní ekofeminismus.....	14
Sociální ekofeminismus.....	15
Socialistický ekofeminismus.....	15
Ideologie ekofeminismu.....	17
Příroda jako žena.....	18
Moderní svět jako patriarchální svět.....	18
Ekofeministická kritika kapitalismu.....	19
Země, voda, vzduch.....	20
Náboženství a spiritualita.....	22
Vegetariánství a ochrana zvířat.....	22
Ekofeminismus a reprodukční systém.....	24
Ekofeministický přístup k řešení problémů.....	24
Shrnutí.....	25
Kritika ekofeminismu.....	26
Praktická část.....	30
Úvod k praktické části.....	30

<u>Ekofeminismus v literatuře.....</u>	<u>31</u>
<u>Ekofeministická hnutí ve světě.....</u>	<u>32</u>
<u>Hnutí Chipko.....</u>	<u>32</u>
<u>Zelený pás</u>	<u>33</u>
<u>Love Canal.....</u>	<u>34</u>
<u>Navdanya.....</u>	<u>34</u>
<u>Ženy a život na Zemi.....</u>	<u>35</u>
<u>Shrnutí ekofeministických hnutí ve světě.....</u>	<u>36</u>
<u>Ekofeministická hnutí v ČR.....</u>	<u>37</u>
<u>Jihočeské matky.....</u>	<u>37</u>
<u>Pražské matky.....</u>	<u>38</u>
<u>Agentura GAIA, projekt Quo Vadis, Femina?.....</u>	<u>38</u>
<u>Nesehnutí.....</u>	<u>39</u>
<u>Děti Země.....</u>	<u>39</u>
<u>Oživení.....</u>	<u>39</u>
<u>Země Žena.....</u>	<u>40</u>
<u>Shrnutí ekofeministických hnutí v ČR.....</u>	<u>40</u>
<u>Závěr.....</u>	<u>41</u>
<u>Anotace.....</u>	<u>42</u>
<u>Seznam použité literatury.....</u>	<u>43</u>
<u>Odkazy na elektronické zdroje použité u ekofeministických hnutích.....</u>	<u>45</u>

Úvod

V této práci se pokusím vysvětlit problematiku ekofeminismu. V teoretické části nejdříve zakotvím ekofeminismus mezi sociální hnutí, objasním jeho vývoj a uvedu rozlišení ekofeministických směrů. Protože ideologie ekofeminismu je velmi široká a bylo by možné o ní sáhodlouze psát, pokusím se vybrat pouze témata, která jsou v ekofeministické literatuře rozebírána nejčastěji a témata, která jsou podle mě stěžejní pro vysvětlení a správné pochopení ekofeminismu. Závěr teoretické části věnuji kritice ekofeminismu, ve které uvedu jak kritiku ekofeminismu, kterou jsem našel u jiných autorů, tak své vlastní připomínky k ekofeminismu. Praktická část je věnována ekofeministickým hnutím u nás i ve světě. V této části uvedu především nejvýznamnější ekofeministická hnutí, aby si čtenář udělal obrázek o způsobu přenesení myšlenek ekofeminismu do praxe a o výsledcích ekofeministických hnutí. Pokusím se také najít prvky ekofeminismu v některých českých organizacích.

Důvodem k sepsání této práce je nedostatek české literatury na dané téma. Ačkoliv ekofeminismus ve světě zaujal docela velký počet lidí, po celém světě najdeme nespočet ekofeministických hnutí a ekofeministická literatura v angličtině je poměrně snadno dostupná, u nás se o ekofeminismu téměř nepíše a ekofeministická hnutí téměř neexistují. S nedostatkem dostupné literatury souvisí nedostatečná informovanost o tom, co vlastně ekofeminismus je a o co se snaží. Všichni z nás (více či méně) ví, co je to feminismus a jaké jsou jeho cíle. Poměrně málo lidí ale ví, co je to ekofeminismus. Sepsání práce na toto téma jsem si tedy vybral kvůli nedostatku české literatury o ekofeminismu celkově malé informovanosti a věřím, že tato práce bude sloužit jako odrazový můstek při hlubším studiu ekofeminismu.

Cílem práce má být přehledné a srozumitelné seznámení s ekofeminismem. Zaměřím se jak na teoretickou ideologii ekofeminismu, tak na ekofeministická hnutí působící v praxi.

Teoretická část

Proč právě ekofeminismus?

Důvodem vzniku ekofeminismu byla absence ekologicky smýšlejícího společenství žen. Představou zakladatelek hnutí byl spravedlivý svět, ve kterém muž není nadřazen ženám či přírodě, svět zbavený sexismu, rasismu, násilí, jakékoliv represe a zbraní hromadného ničení či svět, kde ekonomicky vyspělejší část nevykořisťuje obyvatele rozvojových zemí. V tom spočívá rozdíl mezi ekofeminismem a samotným feminismem. Zatímco feminismus se zabývá převážně pouze nerovností mezi mužem a ženou, ekofeminismus svou pozornost zaměřuje i na přírodu, kterou vidí jako mužům podřízenou. Cílem hnutí je ukázat, že takový svět je možný a nastolit cestu, kterou se má společnost vydat.

Abychom mohli eliminovat války, rasismus nebo jiné represe, musíme eliminovat jejich příčiny. Těchto cílů lze dosáhnout přímou akcí, nenásilnou přeměnou společnosti, jejímž základem bude víra v mír, sociální spravedlnost, ochranu planety Země a v naplnění základních lidských potřeb a práv. Praktikování ekofeminismu v každodenním životě může vytvořit skutečně spravedlivou společnost založenou na ekologických a feministických myšlenkách, kde lidská bytost žije v souladu s principy přírody. (Kelly, cit. dle Plant 1989, s. 10)

Největším problémem naší doby je podle feminismu dominance maskulinity nad feminitou a přírodou. Na rozdíl od feminismu jim tedy nejde jen o rovnocennost mezi mužem a ženou, jde jim i o rovnocennost mezi lidskou bytostí a přírodou. Současný svět je patriarchální a vládoucí zneužívají svého postavení vůči ženám, přírodě a všem slabším (nejedná se pouze o ženy, ekofeminismus se zastává všech vykořisťovaných, ať už se jedná o ženy, chudé, přistěhovalce, ...). Judith Plant komentuje svět, který vidí při pohledu z okna svého domu: „Není náhodou, že ministr životního prostředí je muž, majitel společnosti těžící dřevo je muž, řidič kamionu, který vozí vytěžené dřevo je muž. Tento mužský svět je na pokraji kolapsu. V patriarchální společnosti není místo pro respekt druhých“ (Plant 1989, s. 1). Tento citát ukazuje, že ekofeminismus nevidí problém pouze v mužské dominanci

samotné, vidí jej ve spojitosti s ekologickými důsledky průmyslového světa vedeného muži a viní mužskou populaci z destrukce přírody a vykořisťování slabších. Spojení feminismu s environmentalismem má být cestou, jak otevřít lidem oči. Znásilnění planety Země se stává metaforou pro znásilnění ženy. Z ekofeministické perspektivy můžeme nahlédnout na propojené vztahy mezi lidskými bytostmi a přírodním světem. Staré paradigma je potřeba nahradit novým – ekofeministickým. (Plant 1989, s. 4) Nutnost změny si uvědomuje i Erazim Kohák, který píše o bezohledném chování, které sice zatím procházelo, ale které už přestalo procházet a je v přímém rozporu s předpoklady udržitelnosti života (Kohák 2006, s. 18). Problém mezi muži (neboli kulturou) a ženami (neboli přírodou) spočívá v nerovnosti. V současném industriálním světě je dominantní maskulinní část, smyslem ekofeminismu je setřít rozdíl v nerovnosti mezi muži (neboli kulturou) a ženami (neboli přírodou).

Charlene Spretnak vidí úkol feminismus jako „transformaci patriarchální kultury na nové možnosti, které budou postaveny na spravedlnosti, moudrosti a soucitu“. Tohoto cíle chce dosáhnout pomocí knih, článků, projevů a diskuzí, které budou rozvíjet sociální a politickou ekofeministickou teorii (Spretnak, cit. dle Diamond 1990, s. 6.).

Úvod na téma ekofeminismus lze shrnout slovy Pauly Gunn Allen: „Jak všichni víme, naše planeta se, mojí milí, nachází v krizi. Tato krize je způsobena muži, bělochy, kapitalismem, industrialismem, ztrátou spirituality, válkami a sociálními nepokoji.“ (Allen, cit. dle Diamond 1990, s. 54)

Sociální hnutí všeobecně

Termín „sociální hnutí“ má mnoho rozličných definic. Jednu z nejlépe vystižených považují Giddensovu definici, která říká, že sociální hnutí je kolektivní snaha o prosazení společného zájmu nebo dosažení společného cíle prostřednictvím kolektivní akce mimo sféru etablovaných institucí. (Giddens 1999, s. 479) První část věty říká, že tedy nejde o aktivitu jednotlivce, ale celé skupiny, která se shodla na stejných cílech (společný zájem nebo společný cíl) a stejných postupech, jak těchto cílů dosáhnout (kolektivní akce). Ekofeminismus není filozofickým směrem, který by bylo možné praktikovat v osamění, je to hnutí, které si dalo za cíl kompletní změnu společnosti a k tomu je nezbytně nutná organizovanost a snaha o co největší počet aktivních členů. Druhá část říká, že snaha o dosažení cílů povede mimo již zavedené instituce. S tímto bodem korespondují i myšlenky ekofeminismu, protože pro dosažení cílů ekofeminismu je nutné vydat se cestou mimo již etablované instituce, protože ty jsou vytvořeny a ovládnuty muži a neodrážejí tak ekofeministické požadavky. Pokud se podíváme do Sociologického slovníku na definici sociálních hnutí, najdeme kolektivní podnik zaměřený na vytvoření nového životního řádu. (Boudon 2004. s. 61) Tato definice je poměrně shodná s prvně uvedenou definicí, mírně se liší pouze v cílech sociálních hnutí. Zatímco Giddensova definice mluví o prosazení společného zájmu či dosažení společného cíle, tato druhá definice přímočaře mluví o vytvoření nového životního řádu.

Masová vystoupení 60. let si získala pozornost celé společnosti. Konzervativci se obávali o budoucnost demokracie a v masových projevech sociálních hnutí viděli anarchii, levice na ně pohlížela více pohledy. Pro tzv. „starou levici“ byly sociální bouře zoufalou reakcí společenských sil, které nikdy nedosáhnout sociální změny. „Stará levice“ byla zaskočená širokým spektrem lidí angažujících se v sociálních hnutích, což kolidovalo s jejich marxistickým přesvědčením o dělnické revoluci. „Nová levice“ využila masových hnutí a vytvořila tzv. novou dělnickou třídu, do které rekrutovala studenty, ženy v domácnosti a další aktéry sociálních nepokojů (Znebežánek 1997, s. 34). Na vlně vzniků různých sociálních hnutí 60. let vzniknul i ekofeminismus. Právě environmentálnímu hnutí se podařilo zastřešit téměř celý ideový prostor, ve kterém sociální hnutí přebývala (tamtéž, s.25)

Klasifikace sociálních hnutí

Anthony Giddens v kapitole věnující se sociálním hnutím cituje Davida Aberleho, podle kterého sociální hnutí nesou především čtyři nejvýraznější rysy, podle kterých je možné rozdělit je na (Giddens 1999, s. 481):

1. **Transformační hnutí** – snaží se významně změnit společnost, někdy i násilnou cestou. Patří sem revoluční hnutí a některá radikální náboženská hnutí.
2. **Reformní hnutí** – nekladou si za cíl tak komplexní změnu společnosti jako transformační hnutí, jde jim o nápravu pouze některých konkrétních aspektů společenského řádu. Příkladem může být hnutí usilující o zákaz potratů.
3. **Spasitelská hnutí** – Do této kategorie můžeme zařadit mnohá náboženská hnutí. Obrací se především na jedince než na celou společnost. Jak už z názvu vyplývá, jde jim o záchranu, spasení.
4. **Nápravná hnutí** – nesnaží se o kompletní spasení jedince jako spasitelská hnutí, ale zaměřují se na určité konkrétní nedostatky jedince, která se snaží napravit.

Podle tohoto dělení by bylo možné zařadit ekofeminismus částečně mezi transformační hnutí nebo také mezi reformní hnutí. Zařazení mezi reformní hnutí však může být problematické, protože mnoho příznivkyň ekofeminismu se snaží o komplexní změnu patriarchální společnosti a ne jen o určité složky společnosti.

Podle Wallersteina došlo na konci 60. let 20. století k vytvoření antisystémového hnutí, které rozděluje na čtyři proudy, z nichž některá setrvávají dodnes (Wallerstein 2005, s. 236):

1. maoistická hnutí

Tato hnutí byla velmi početná od 60. do poloviny 70. let. Tvrdila o sobě, že svou inspiraci čerpali z kulturní revoluce v Číně, a na rozdíl od staré levice hlásala čistou

doktrínu revoluce. Právě hádky o čistotě doktríny a smrt Mao Ce-tunga zapříčinily zánik těchto hnutí.

2. nová sociální hnutí

Do tohoto proudu spadají etnické menšiny, enviromentalismus, feminismus a také ekofeminismus. Jejich společnou prioritou byl boj proti dvoustupňové strategii „staré levice“, kdy potřeby žen, menšin a přírody byly brány jako druhotné a jejich pozornost se obracela k revoluci.

3. hnutí za lidská práva

Hlavní podstatou hnutí za lidská práva je rozpor mezi státem a tzv. občanskou společností. Jinými slovy mezi těmi, kdo disponují mocí, a těmi, kdo vyjadřují pocity lidu. Výsledkem těchto hnutí je, že stát se začal více starat o lidská práva, hnutí za lidská práva se tak stala spíše pomocníkem státu než jeho oponentem.

4. antiglobalistická hnutí

Ačkoliv Wallerstein o těchto čtyřech proudech mluví jako o těch, která vznikla během 60. let 20. století, antiglobalizační hnutí získala svou tvář až v roce 1999 po protestech v Seattlu a posléze Praze, Sao Paulu a dalších městech (Kolářová 2009, s. 23)

Na rozdíl od nejasného zařazení ekofeminismu v Aberleho dělení sociálních hnutí, u Wallersteinova dělení je toto zařazení mnohem více jasné. Podle Wallersteinova rozdělení sociálních hnutí ekofeminismus jednoznačně spadá mezi nová sociální hnutí. Můžeme však hovořit i o přesahu do antiglobalistických hnutí, protože podle mnohým ekofeministických autorek je globalismus nerozlučně spjat se současnou patriarchální kulturou.

Ekofeminismus v kostce

Než se pustíme do podrobnějšího rozboru ideologie ekofeminismu, považuji za důležité v kostce shrnout jeho hlavní myšlenky a podstatu. Navážeme tak na úvod o ekofeminismu prezentovaný v kapitole *Proč právě ekofeminismus?*, která nám už základy ekofeminismu objasnila.

Ekofeminismus je ženským hnutím, které vidí spojitost mezi ženou a přírodou a cítí se být ohroženo současným stavem společnosti, která je silně patriarchální. Hlavním důvodem špatného stavu společnosti je nadvláda mužů, kteří pravidla a chod společnosti nastavili tak, že ženy a příroda jsou vykořisťovány ve prospěch ekonomického růstu, který přináší výhody pouze mužské části společnosti. Příroda je z pohledu ženy viděna v pozici spolutrpitečky. (Librová 1994, s. 82) Předmětem kritiky ekofeminismu je kapitalismus, konzumerismus, ekonomický systém, kolonialismus a globalizace. Ekofeminismus v sobě zahrnuje jak teoretickou, tak praktickou stránku. Jedná se o teoretická východiska, jak dosáhnout lepšího a spravedlivějšího světa i o snahu pomocí ekofeministických hnutí dosáhnout změny v praxi.

Ekofeministická hnutí můžeme najít v mnoha rozličných zemích světa, pravděpodobně nejvíce sympatizantek získal v USA, okrajově je ekofeministické hnutí aktivní i u nás.

Vznik ekofeminismu

Počátky hnutí můžeme pozorovat v roce 1970, kdy byl poprvé slaven tzv. Den Země. Podle Charlene Spretnak v té době byly zárodky budoucího ekofeministického hnutí determinovány především politickou teorií a historií (nejvíce Marxismem), spiritualitou a enviromentalismem (Spretnak, cit. dle Diamond 1990, s. 6.)

Pokud půjdeme ještě o několik let dále do historie, dostaneme se do roku 1965, kdy Rachel Carson publikovala své slavné dílo *Silent Spring* (Tiché jaro). Ačkoliv Carsonová nebyla feministkou, její kniha je dnes často nazývána klasikou, která měla za příčinu vznik mnoha žensky orientovaných enviromentálních hnutí. Kvůli jazykové bariéře a především nepříznivé politické situaci v době vydání této knihy není Tiché jaro známo všeobecné veřejnosti, v USA se však stala inspirací pro mnoho žen.

Termín ekofeminismus poprvé použil v roce 1974 francouzská spisovatelka Francoise d'Eaubonne. Největší mírou ke vzniku ekofeminismu přispěli liberální, radikální a socialistické odnože feminismu, které se všechny zabývaly zlepšením vztahu mezi lidstvem a přírodou. Každá z těchto odnoží přispěla svým rozdílným pohledem na svět. Liberální feminismus viděl smysl v reformě enviromentalismu pomocí zákonů a regulací, radikální feminismus vidí chybu v devalvací žen a přírody v západní civilizaci, pro socialistický feminismus je problémem kapitalismus a industrialismus. (Merchant, cit. dle Diamond 1990, s. 101-103)

V 70. letech pouze několik intelektuálů vidělo jasné spojení mezi feminismem a enviromentálními hnutími. Za zcela zřejmý počátek ekofeminismu může být považován až březen roku 1980, kdy se v americkém Amherstu se konala první ekofeministická konference s názvem *Women and life on Earth: A Conference on Eco-Feminism in the Eighties* (Ženy a život na Zemi: Konference o ekofeminismus 80. let). Během této conference byla diskutována témata feminismu, militarizace, zdraví a ekologie a hledala se jejich společná pojítka. (Mies, Shiva 1993, s. 14)

Ekofeministické směry

Jak jsem již uvedl v předchozím odstavci, na vznik ekofeminismu mělo vliv několik rozdílných odnoží feminismu. V návaznosti na tyto rozdílné zdroje vzniku, můžeme i v samotném ekofeministickém hnutí vidět několik odnoží, které se liší svým přístupem k ekofeminismu. Ačkoliv podobná rozlišení uvádí mnoho autorek, podle mého názoru jakékoliv rozlišování druhů ekofeminismu je zavádějící a nepřesné. Mezi názory ekofeministek většinou neexistuje pevná hranice, která by jejich myšlení definovala jako čistě „liberální ekofeminismus“ či třeba čistě „sociální ekofeminismus“. Z tohoto důvodu následující dělení v praxi nemá příliš velkou váhu. Nicméně pro lepší pochopení vývoje ekofeminismu považuji za nezbytné toto dělení uvést. Carolyne Merchant rozděluje ekofeministická hnutí na (Merchant 2005, s. 188 - 197):

1. **Liberální ekofeminismus**
2. **Kulturní ekofeminismus**
3. **Sociální ekofeminismus**
4. **Socialistický ekofeminismus**

Liberální ekofeminismus

Smyslem liberálního ekofeminismu je změna přístupu k environmentalismu. Liberální ekofeminismus zakotven v liberalismu, nebo-li v politické a ekonomické teorii, podle které se člověk musí snažit maximalizovat své osobní zájmy a podle které je kapitalismus ideální ekonomickou strukturou umožňující pokrok lidstva. Nejedná se však jen o svobodu, ale zároveň je také nezbytná zodpovědnost. Podle liberálního ekofeminismu jsou environmentální problémy zapříčiněny nezodpovědným využíváním přírodních zdrojů a z neschopnosti regulovat používání pesticidů a jiné znečišťovatele. Řešením těchto témat má být změna legislativních předpisů a také změna v přístupu ke vzdělání a k moci ve prospěch žen. (Merchant 2005, s. 188 - 189)

Kulturní ekofeminismus

Kulturní ekofeminismus přišel s druhou vlnou feminismu na konci 60. a během 70. let 20. století. Je postaven především na nutnosti změny ve vnímání ženy a zrovnoprávnění žen v západní kultuře. Sherry B. Ortner nastínila znevýhodnění žen způsobené odlišností žen od mužů z fyziologického, sociálního a psychologického hlediska následovně (Ortner 1974):

1. **Fyziologické hledisko** – ženské tělo od mužského se značně liší. Zatímco muž je ušetřen veškerých útrap spojených s reprodukcí, žena je celý svůj život vystavena silné bolesti a nebezpečí od menstruace, přes těhotenství, až po porod. Žena je tak spojena s přírodou, zatímco muž je spojen s kulturou. To dává mužům příležitost k tvorbě, ale také k destrukci.
2. **Sociální hledisko** – výchova dětí a starost o domácnost drží ženy doma a nedává jim příležitost účastnit se sociálního nebo politického života. Muži tak věnují svůj čas své účasti na tvorbě kultury (a podle ekofeminismu také na destrukci přírody) a žena je nucena věnovat se péči o rodinu.
3. **Psychologické hledisko** – ženy jsou více emocionálně založené než muži, ti naopak dokážou myslet více racionálně než ženy.

Mnoho příznivkyň kulturního ekofeminismu se obrací k prehistorické době, kdy příroda byla zobrazována pomocí sošek těhotných žen, stromů a motýlů. Kulturní ekofeminismus se proto často věnuje starým rituálům uctívání měsíce, zvířat a reprodukčního systému. Patriarchální kultura nahradila ženu jako matku bohyní dosazením svých mužských bohů, pro které byly ženy podřízené. Kulturní ekofeministky vnímají současný svět jako silně maskulinní. Země je přesycena technologií, vědou a průmyslem, které vymysleli a kontrolují muži. Ženy a příroda mohou být osvobozeny přímou politickou akcí (Merchant 2005, s. 190 - 194).

Sociální ekofeminismus

Sociální ekofeminismus společně s kulturním ekofeminismem jsou převládající směry myšlení většiny ekofeministek. Sociální ekofeminismus, stejně jako sociální ekologie je postaven na myšlence, že jakákoliv dominance nad ženou či nad přírodou je nepřístupná. Jen tak je možné dosáhnout ekologicky se chovající společnosti. Současný svět, kde maskulinní část světa převažuje nad ženskou částí a nad přírodou, musí být zbaven dominance. Ekofeministky mluví jak o mužské dominanci, tak o dominanci státu a kapitalistické ekonomice (Merchant 2005, s. 195).

Ekofeminismus v této své odnoži poměrně často přebírá myšlenky Marxismu, i když nikde Marxe jako svůj zdroj neuvádí. Myšlenku připomínající Marxovu teorii odcizení můžeme najít například u indické ekofeministky Vandany Shivy. Shiva sice nepíše o odcizení produktu vlastní práce nebo od produkující činnosti samotné, ale píše o problému bezdomovectví v globálním světě. Na jedné straně máme lidi vykořeněné ze své původní společnosti kvůli kolonialismu, rozvoji a globální charakteristice dnešního trhu, kteří dnes žijí ve slumech, chudých předměstích, uprchlických táborech a rezervacích. Stejně jako Marx píše o odcizení kapitalisty od jeho rodové podstaty, tak i Shiva píše o odcizení (bezdomovectví) dnešních kapitalistů. Zatímco pracující lid přišel mnohdy o svůj domov reálně, kapitalista našel svůj domov v řetězcích hotelů patřících nadnárodním firmám, kde po většinu roku musí přebývat (Shiva 1993, s. 98).

Sociální ekofeminismus se liší od spirituálně orientovaného kulturního ekofeminismu tím, že mu jde o liberaci nejen ženy, ale i muže a nevidí historickou vazbu mezi ženou a přírodou (Merchant 2005, s. 195).

Socialistický ekofeminismus

Socialistický ekofeminismus není ani tak komplexní odnoží ekofeministického hnutí, jako spíše variací socialistické ekologie, která čerpá především z Marxe a Engelse. Socialistický ekofeminismus se snaží nabídnout cestu k trvale udržitelnému způsobu života a společnosti. Hlavní otázky, které si socialistický ekofeminismus podle Carolyn Merchant klade jsou (Merchant 2005, s. 196):

1. Co zbývá ženám a přírodě, když produkce tradičních společností je narušena koloniálním a kapitalistickým rozvojem?

2. Co zbývá ženám a přírodě, když tradiční metody a normy biologické reprodukce jsou narušeny novými technologiemi (antikoncepce, sterilizace, tzv. „pronájem dělohy“, atd.) a chemickými a nukleárními znečišťovateli půdy, vody a ovzduší (pesticidy, herbicidy, jedovaté chemikálie, jaderné záření)?
3. Jak by měla vypadat ekofeministická sociální transformace?
4. Jakou podobu by měla mít socialistická společnost, která by byla prospěšná pro ženy, muže a přírodu?

Ideologie ekofeminismu

Ekofeminismus se zabývá mnoha tématy. Některá z těchto témat jsou jen okrajové záležitosti, kterým se věnuje pouze malá část ekofeministek, některá z těchto témat jsou společná téměř všem ekofeministkám. Mým cílem není vypsát kompletní seznam všech témat, kterými se ekofeministická teorie zabývá, ale vybrat pouze ta nejdůležitější, kterými bude možné nejlépe vysvětlit ideologii ekofeminismu. V následující části proto postupně proberu několik témat, která se mi zdají jako nezbytná pro pochopení celého ekofeminismu a která jsou v ekofeministické literatuře prezentována nejčastěji.

Erazim Kohák uvádí základní teze ekofeminismu podle Karen J. Warren. Podle ní ekofeminismus (Kohák 2006, s. 130-131):

- se staví na stranu **biotického egalitarismu**. Staví se na stranu biologického rovnostářství, je anti-rasistický, anti-naturalistický, anti-třídní a jakákoliv nadřazenost a hierarchizace je mu cizí
- je **kontextualistický**. Etika není otázkou formálních práv a pravidel, ale jako předmět organického soužití.
- je **pluralistický**. Chápe kulturu v kontextu přírodního řádu, odmítá volbu mezi přírodou či kulturou.
- je **vývojový**. Teorie se podle něj stále vyvíjí, s každým ekofeministickým příspěvkem jeho ideologie roste a mění se.
- je **inkluzivní**. Čerpá od utlačovaných, především právě od žen.

Příroda jako žena

„Žena, kterou miluji je planeta Země, planeta, kterou miluji je strom.“

Paula Gunn Allen

Základním tvrzením ekofeminismu je, že žena je, na rozdíl od mužů, spjata s přírodou. Současně vidí i neoprávněný útlak žen, barevných a chudých lidí, stejně jako neoprávněný útlak přírody. Na problémy dominance nad přírodou je v ekofeminismu nahlíženo feministickou optikou.

Moderní svět jako patriarchální svět

Zatímco žena je viděna ve spojitosti přírody, mužům je přisuzována kultura a věda. Moderní věda je výtvořem určité skupiny lidí. Je to specifický projekt vytvořený muži ze Západu, který vzniknul během 15. a 17. století jako tzv. vědecká revoluce. Moderní vědu, kulturu a veskrze celý svět je pouze maskulinním a patriarchálním projektem, který si podřídil ženu i přírodu (Shiva 2002, s. 15). Stejný přístup zaujímá i Evelyn F. Keller: „Věda byla vyprodukována určitou částí lidské rasy, kterou tvoří především bílí muži ze střední třídy. Vytvořili filozofii, která je maskulinní a která se snaží podmanit si přírodu a udělat z ní jejich otroka“ (Keller 1996, s. 7). Podle této ideologie je žena obětí, příkladem mohou být slova Pamelý Philipose: „Je zcela zřejmé, že žena je obětí destrukce přírody. Čím více je chudší, tím více trpí. Co pro některé znamená prosperitu, pro ženu je pohromou“ (Philiposse, cit. dle Plant 1989, s. 67). Svou nadřazenost nad přírodou často vnímají i samotní muži, Vandana Shiva to dokládá citátem Johna Widtsoe: „Osudem muže je vládnout Zemi, osudem Země je být podřízena muži“ (Shiva 2002, s. 54).

Globální svět je spojován s maskulinitou, mobilitou, kosmopolitností a modernitou, zatímco lokální je spojován s feminitou, státností, domovem a tradicí. (Kolářová 2009, s. 82)

Ekofeministická kritika kapitalismu

Otevřenou kritiku kapitalismu najdeme téměř u každé ekofeministky. Kapitalismus je většinou spojen s ekologickými problémy. Podle Starhawk jsou nejhoršími důsledky kapitalismu na životní prostředí zvětšování ozónové díry, kácení deštných pralesů, nadnárodní řetězce rychlého občerstvení, jaderné zbraně, pesticidy a znečištění vodních zdrojů. Na těchto všech problémech se podle ní velkou měrou podílí Mezinárodní Měnový Fond a Světová banka, instituce, které řídí tok světových financí (Starhawk, cit. dle Diamond 1990, s. 82). Na znečištění vodních zdrojů se zaměřila i Vandana Shiva, která ve své knize *Water wars (Vodní války)* široce píše o problémech spojených s privatizací a znečišťováním vodních zdrojů. Ta vidí privatizaci a znečištění vodních zdrojů jako terorismus. Za příčinu těchto problémů také považuje Světovou obchodní organizaci (WTO) a Severoamerickou dohodu o volném obchodu (NAFTA) (Shiva 2002, s. 14). Shiva podrobuje kritice i současný ekonomický systém, který má své kořeny v kolonialismu, a podle kterého je bohatství západního světa postaveno na vykořisťování zemí třetího světa. (Shiva, cit. dle Diamond 1990, s. 198). Středem ekonomického systému stojí rozvoj, který je ekofeminismem velmi negativně vnímán. Rozvoj je vnímán jako postkoloniální projekt, kdy téměř celý svět byl nucen přistoupit na pravidla kolonizujícího Západu. Západní svět pod záminkou rozvoje, který přinese blahobyt pro všechny, nutí kolonizovaným zemím svá pravidla a svůj ekonomický systém, který je založen na potřebách, produkci a růstu. Tento ekonomický systém nahrazuje tzv. přirozenou ekonomii. Západní ekonomický patriarchální systém je založen na zneužívání a vyloučení žen, degradaci a vykořisťování přírody a na vykořisťování a rozpadu jiných kultur (Shiva, cit. dle Plant 1989, s. 81). Současný kolonialismus řídí především G-7 (sdružení sedmi nejvyspělejších zemí světa) ruku v ruce se Světovou bankou a Mezinárodním měnovým fondem (Mies, Shiva 1993, s. 10).

Úspěšnost ekonomického systému je měřena hrubým domácím produktem. Problémem hrubého domácího produktu je, že se omezuje na měření jen určitých částí a další části zcela ignoruje. Touto ignorovanou částí je ekologická devastace. Pokud hrubý domácí produkt roste, nemusí to znamenat, že stejně tak roste i blahobyt a bohatství. Jeho růst naopak může ukazovat snižování reálného bohatství - bohatství přírody. Pokud je hlavním ekonomickým ukazatelem produkce komodit, je ignorován

potenciál ženy a přírody produkovat život a základní statky a služby (Shiva, cit. dle Plant 1989, s. 85).

Podívejme se na situaci okolo deštných pralesů v Jižní Americe. Z kácení stromů Starhawk kritizuje nejen Světovou banku a Mezinárodní fond, které kácení lesů financují, ale i řetězec rychlého občerstvení Burger King, který na místě původních pralesů chová dobytek na maso do hamburgerů (Starhawk, cit. dle Diamond 1990, s. 81). Komerční kapitalismus je postaven na produkci a spotřebě. Každý podnik je zaměřen na dosahování co nejvyšší efektivity a zisku. Efektivita si vyžádala redukcionismus, který les redukuje pouze na dřevo k těžbě a dřevo redukuje na celulózu. Vinou kapitalismus se tak změnilo naše vnímání a přírodu vidíme pouze jako suroviny určené produkci unifikovaných komodit. (Mies, Shiva 1993, s. 25)

Země, voda, vzduch

Ekofeministická kritika současného patriarchálního světa se nejčastěji točí kolem jeho destruktivních dopadů na půdu, vodu a vzduch. Už Rachel Carson ve svém díle *Silent Spring*, které se stalo vlivnou inspirací všem ekofeministkám hovoří právě o těchto třech tématech. Vliv současné vědy a rozvinutého světa má přímý vliv na ekologické dopady světa, ve kterém žijeme.

Vandana Shiva dokonce mluví o biopirátství, které definuje jako vlastnictví a kontrolu nad přírodními zdroji, produkty a procesy, které byly využívány po staletí v před-industrializovaných oblastech (Shiva 2001, s. 49).

Bez půdy, která tvoří pouze tenký povrch planety Země by nemohly žít rostliny ani zvířata, život je tak závislý na kvalitě půdy. Půda se neustále vyvíjí, eroze proměňuje skály na prach, i přesto však v panenské přírodě zůstávají všechny její složky v rovnováze. To, co je znepokojivé je otázka, co se stane s přírodou, pokud půdu zahltí nebezpečné chemikálie a jedy? Co se stane se všemi organismy, které jsou na půdě závislé? Tato otázka vědce příliš nezajímá, ačkoliv půda již na mnoha místech byla zamořena pesticidy, herbicidy, a dalšími chemikáliemi. (Carson 2002, s. 53-56) Nadměrné používání chemikálií nemá vliv pouze na v zemi žijící živočichy, ale i na ptáky. Carson uvádí příklad, kdy oblast v Alabamě, která byla během

posledního půlstoletí velmi hojně osídlena ptáky, po několika chemických postřicích zůstala zcela bez jakéhokoliv ptactva (tamtéž, s. 104). Stejně tak jako půda a vzduch, i voda trpí znečištěním chemikáliemi. Jak jsem již zmínil, Vandana Shiva se vodě věnuje v několika svých pracích, nejvíce však v knize Water Wars (Vodní války), kde pojednává nejenom o znečištění vody, ale i o nespravedlivém přerozdělování vody, její privatizaci a plýtvání s vodou kvůli vysokým nárokům průmyslu. Shiva odmítá politiku tzv. kovbojského myšlení, podle kterého vodní zdroje patří těm, kteří je dříve „objeví“. Při takovém způsobu myšlení jsou zcela ignorovány původní národy, které tyto „nově objevené“ vodní zdroje používaly po staletí. Místo tohoto myšlení Shiva nabízí tzv. vodní demokracii, která obsahuje následujících devět principů (Shiva 2002, s. 35-36):

1. Voda je přírodní dar – vodu přijímáme od přírody. Používejme tento dar pro naše nezbytné potřeby a udržujme ji čistou a v adekvátním množství.
2. Voda je nezbytná k životu – voda je zdrojem života pro všechny živočišné druhy. Všichni živočichové a ekosystémy mají právo sdílet vodu.
3. Život je propojen díky vodě – voda pomocí vodního cyklu spojuje veškerý život na Zemi.
4. Voda musí být zdarma pro životní potřeby – přijímáme vodu jako dar, proto je nutné, aby nebyla komerčně využívána.
5. Vodní zdroje jsou omezené a vyčerpatelné – voda musí být využívána dle dlouhodobě udržitelných standardů.
6. Voda musí být zachována – každý má povinnost šetřit s vodou a používat ji v mezích.
7. Voda není vlastnictvím – voda není lidským vynálezem, nesmí být vlastněna jako soukromé vlastnictví a prodávána jako komodita.
8. Nikdo nemá právo ničit vodní zdroje

9. Voda je nenahraditelná – voda je odlišná od jiných zdrojů a produktů, nesmí být využívána jako komodita.

Náboženství a spiritualita

I náboženství je v dnešní době, podle ekofeminismu, podrobena mužům a odděleno od přírody. Snahou ekofeminismu je vrátit víru zpět k přírodě a zrovnoprávnit postavení žen v náboženské oblasti. Zatímco v antických dobách i ženy v rámci církve zastávaly vysoké posty, v tradičních patriarchálních náboženstvích je tomu jinak. Dnes pouze muž může být papežem, rabím, biskupem, lámou, knězem či zenovým mistrem (Eisler, cit. dle Diamond 1990, s. 30).

Stejně jako se změnilo vnímání ženy v náboženství, změnil se i přístup ke spiritualitě. Spiritualita se vytratila a byla nahrazena patriarchálním přístupem. Pokud se podíváme do pět tisíc let zpět do historie, vše bylo vykonáváno v duchu posvátnosti. Sadba i sklizeň měli svůj rituální charakter (tamtéž, s. 32) Pro Carol P. Christ není destrukce Země není ani tak sociálního, politického, ekonomického nebo technologického charakteru jako spíše spirituálního. Změnil se náš spirituální přístup k planetě Zemi (Christ, cit. dle Diamond 1990, s. 58).

Podle Starhawk je ekofeminismus spirituálním hnutím. Stejně jako Riane Eisler i Starhawk postrádá spiritualitu v současné době a obrací se k minulosti, k předkřesťanským tradicím a k africkým, asijským, americkým a jiným kmenům, jejichž základem byly spirituální tradice (Starhawk, cit. dle Plant 1989, s. 174).

Vegetariánství a ochrana zvířat

Ochrana zvířat v ekofeminismu nekončí jen u kritiky řetězců rychlého občerstvení za kácení pralesů, jedním z ekofeministických témat je i vegetariánství/veganství. Již od svého vzniku bojuje ekofeminismus i za osvobození zvířat. Zvířata jsou podle

feminismu podmaněna stejně jako ženy. Přejít na vegetariánství by ročně zachránil život patnácti milionům zvířat a ušetřil by spoustu půdy, protože na výkrm dobytka je potřeba asi šestkrát až sedmkrát větší plocha půdy než kolik spotřebuje vegetarián. (Abbott, cit. dle Diamond 1990, s. 39) Abbott bohužel nepíše odkud její počty pochází, ani zda oněch patnáct milionů se týká pouze Spojených států amerických nebo jiné části světa.

Vegetariánství si ale našlo i mezi ekofeministkami své odpůrce a rozhořela se válka argumentů, zda je vegetariánství správné nebo ne. Adams uvádí, že některé ekofeministky proti vegetariánství argumentují stavbou vnitřních orgánů lidského těla a porovnáním k šimpanzům, kteří maso jedí, jiní zase argumentují, že maso tvoří méně než 4 % stravy šimpanzů. Sama Adams zastává názor, že lidé (na rozdíl od šimpanzů) nejsou stavěni na lov zvířat a jsou přizpůsobeni spíše pro rostlinnou stravu. Maso je podle ní pouhým sociálním konstruktem a porovnává zneužívání zvířat ke zneužívání žen: pokud je žena viděna jako sexuální objekt (vhodný ke znásilnění), můžeme vidět zvíře pouze jako nositele masa (Adams 1991).

Erazim Kohák do problematiky vegetariánství přináší tři možné cesty, kterými je možné se vydat. Ačkoliv Kohák není ekofeministickým autorem, jeho tři přístupy se shodují s ekofeministickým pohledem na vegetariánství (Kohák 2006, s. 51):

1. **odmítnout jakýkoliv pocit viny:** svět je takový, nemá smysl se vymezovat vůči řádu světa, konzumace masa je přirozená. Tento přístup zamítá vegetariánství a odvolává se na přirozený chod světa.
2. **odmítnout zlo, usilovat o nevinnost:** snaha postavit se proti většině, odmítnout jakýkoliv podíl na zlu, usilování o osobní nevinnost. Tento přístup se staví proti většinové společnosti, přijímá vegetariánství jako správnou cestu, odmítá mít spoluzodpovědnost za týrání a usmrcování nevinných.
3. **přijmout kompromis:** život s maximální ohleduplností, neničit zbytečně, smíření se s nedosažitelností dokonalosti. Poslední přístup se týká kompromisu

ve vegetariánství, pohybuje se někde na půli cesty. Vymezuje snahu o co nejmenší účast na zabíjení zvířat, nevzdává se většinové společnosti zcela, vegetariánství se neoddává naplno.

Pokud se podívám na cíle ekofeminismu a otázku vegetariánství, jako jedinou správnou cestu vidím v druhém přístupu, který Kohák uvádí. Dle mého názoru je pokrytecké usilovat o zrovnoprávnění žen a přírody a nebrat přitom ohledy na zvířata, která jsou zcela jistě mnohem více zneužívána současnou společností a trpí zcela jistě více než ženy.

Ekofeminismus a reprodukční systém

Dalším odvětvím, které si současná mužská společnost podmanila je zdravotnictví. Z pohledu ekofeminismu se jedná především o redukci lidské reprodukce. Medikalizace porodu je viděna jako snaha maskulinního vědeckého paradigmatu ovládnout další část ženskosti. Těhotná žena je vnímána jako „surový materiál“, ze kterého je získán „produkt“. Za těchto okolností vypadá, že doktor má na porodu větší zásluhu než žena. Vrcholem podmanění porodu je císařský řez, který vyžaduje nejvíce práce od zdravotníků a naopak nejméně od ženy samotné. Ženská děloha byla redukována na pouhý nečinný kontejner. Přírodní pouto mezi matkou a dítětem je nahrazeno znalostmi mužských doktorů a strojů (Mies, Shiva 1993, s. 27).

Ekofeministický přístup k řešení problémů

Dopady mužského industrializovaného světa nejvíce pociťují lidé v zemích třetího světa, především ženy. Viníkem ekologických problémů je mužský svět, především ten v rozvinutých zemích světa. Podle Vandany Shivy musí přijít impuls ke změně právě od těch utlačovaných - žen a zejména žen v chudších zemích: „Osvobození musí začít u kolonizovaných, kteří musí skoncovat s kolonizátory“ (Shiva 2002, s. 53). Často jsem

v ekofeministické literatuře narazil na způsob řešení problémů podle známého hesla: „mysli globálně, jednej lokálně“.

Stejný přístup zaujaly i dvě indické aktivistky na přednášce nazvané Ušili to na nás, která se konala v brněnském knihkupectví Dobrovský. Předmětem přednášky byla diskuze o způsobu výroby oděvů pro západní svět v Indii a dalších asijských zemích. Ženám (a mnohdy i dětem) pracujícím v továrnách jsou zde často upírána základní práva, nejsou dodržovány hygienické předpisy a plat velmi často ani zdaleka nedosahuje předepsaného minima. V diskusi padla otázka, zda je správné, když lidé ve vyspělých zemích budou bojkotovat firmy, o kterých se ví, že si oblečení nechávají šít v továrnách, které nedodržují předpisy. Odpovědí na tuto otázku bylo rázné ne! Aktivistky kromě toho, že by přišly o práci uvedly stejný důvod jako Vandana Shiva - začít se musí u jádra problému. Řešením pro asijské šičky oděvů je podle nich zakládání odborů, kterými si vynutí zlepšení podmínek (Ušili to na nás, 2009).

Podobný přístup zastávají i mnohá ekofeministická hnutí, což je důvodem proč jich je tolik právě v chudých, málo rozvinutých zemích. Dalším důvodem, proč se mnohá ekofeministická hnutí objevila právě v rozvojovém světě je, že ženy v zemích Třetího světa se s přírodou potýkají každý den, na rozdíl od lidí z industrializovaného světa, kde mnohé feministky nevidí vazbu mezi ženami a přírodou (Orenstein, cit. dle Diamond 1990, s. 10).

Cílem ekofeminismu není nahradit převládající patriarchát matriarchátem, ale partnerská společnost, kde si budou muži i ženy, bohatí i chudí, obyvatelé Evropy a USA a obyvatelé zemí Třetího světa rovni. (Eisler, cit. dle Diamond 1990, s. 28)

Shrnutí

Tato témata, o kterých jste měli možnost číst na předchozích stranách, jsou podle mého mínění osou ekofeminismu a měla by nám dát poměrně dobrou představu o ideologii ekofeminismu. Pokud by prostor dovolil, bylo by možné psát ještě o desítkách problémů, na které jsem při čtení mnoha ekofeministické literatury narazil, ale naším cílem je pochopení ekofeminismu, a ne kompletní vyčerpání témat, kterými se zabývá.

Kritika ekofeminismu

Rozpor v ekofeminismu můžeme najít již v jeho zařazení. Přestože je ekofeminismus mnohými autorkami označován za sociální hnutí, mnoho dalších autorů s tímto nesouhlasí. Leila R. Brammer poznamenává, že ekofeminismus není zcela tak sociálním hnutím a cituje slova K. Sale, která říká, že ekofeminismus svůj pohled čerpá z feminismu, či ekologie, ale své názory ne zcela úplně sjednotil pod jednu společnou ideologii. Jinými slovy, ekofeminismus se stále nestihnul prosadit jako ucelený myšlenkový směr a jedná se tak pouze o okrajovou část feminismu (Brammer 1998). Otázkou je, zda se všechny myšlenky ekofeminismu ještě někdy dají zastřešit a zda se ekofeminismus ještě někdy dokáže prosadit, když to za téměř čtyři desetiletí své existence nedokázal. Příkladem může být situace v České republice nebo na Slovensku, kde se jedná o velmi okrajové hnutí, které má jen hrstku příznivkyň. Dalo by se říci, že ve střední Evropě ekofeminismus nedosáhl téměř žádného postavení a žije pouze ve stínu feminismu jako velmi okrajové hnutí s velmi malým počtem aktivních příznivkyň. Dokonce ani některé organizace, které by bylo možné považovat za ekofeministické, se za ekofeministické nepovažují (viz. např. Pražské matky v praktické části této práce). Tato nejednotnost a nevyjasněný názor na to, co vlastně ekofeminismus je nebo alespoň na to, čím se snaží být na celé hnutí (chcete-li myšlenkový proud) vrhá stín a vytváří to ve mně nedůvěru v myšlenky prezentované ekofeminismem.

Dalším bodem kritiky je zpochybnitelný fakt, že ženy jsou více spjaté s přírodou a chovají se tak více ohleduplně k životnímu prostředí než muži. Pokud se podíváme kolem sebe, musí nám být jasné, že ženy se nechovají víc ekologicky než muži. Zcela odmítám ekofeminismem prezentovanou spjatost ženy s přírodou a geneticky dané uvědomělé chování vůči přírodě. Nemyslím si, že by ženy byly více spjaté s přírodou než muži a veškeré argumenty ekofeminismu, které se to snaží dokázat (např. porod dítěte) se mi nezdají příliš přesvědčivé.

Stejně tak nesouhlasím s nejednotným přístupem ekofeminismu k vegetariánství. Jak jsem uvedl v části věnované vegetariánství, ekofeminismus nemá jednoznačně vyhraněný názor na vegetariánství, což je podle mě špatně. Pokud se ekofeminismus

snaží bojovat za práva žen a přírody, připadá mi pokrytecké odmítat práva zvířat. V čem je lepší žena nerespektující práva zvířat od muže (údajně) nerespektujícího práva žen?

Poměrně silnou kritiku ekofeminismu (především však feminismu) najdeme u české socioložky Hany Librové, která sice silně kritizuje samotný feminismus, u ekofeminismu ale naopak vidí myšlenky, se kterými se může ztotožnit. Kritizuje tak spíše feministickou než ekologickou stránku ekofeminismu. Librová píše, že příroda je na rozdíl od žen skutečně utiskována a ženy své postavení ve společnosti pouze dramatizují. Staví se tak spíše na stranu přírody a feministickou složku ekofeminismu se tak snaží oddělit. (Librová 1994, s. 82) Nedomnívá se, že by muži vytěsňovali ženy, ale že se ženy instinktivně vyhýbají většímu zapojení do řízení společenského života, protože byly stvořeny jinak než muži. (tamtéž, s. 81) Librová také kritizuje snahu žen v usilování o ekologicky uvědomělejší společnost. Nesouhlasí s tím, že se ženy chtějí vydat stejnou cestou jako muži – to znamená cestou objektivity, abstrakce, racionality, profesního výkonu, potlačení citů a cestou manipulace se světem. Nevidí také smysl v tom, že se ženy snaží usilovat o dominanci nad přírodou a že se snaží přiřadit se k „vykořisťující mužské elitě“, ke které směřuje jejich kritika. Tohle je podle mě velmi podstatná myšlenka. Ačkoliv mnohé ekofeministky tvrdí, že jim jde o vyrovnání jazýčku vah a smazání nerovností v postavení žen a mužů, můžeme se dohadovat, zda jim skutečně jde o onu neustále omílanou kooperaci nebo zda mají zájem převzít moc. Librová se obrací k radikálnímu feminismu, který připouští diferencii pohlaví. (tamtéž, s. 83) Upozorňuje také na rozpor mezi uváděnými vlastnostmi žen (mírnost, nechuť k dominanci a soutěži) a jejich cílem, což je poměrně rozsáhlá změna společnosti, kterou Librová vidí jako absurdní a předem prohraný boj. (tamtéž, s. 84)

V ekofeministické literatuře jsem několikrát narazil na manipulaci s fakty ve prospěch ekofeminismu nebo na nedohledatelný původ informací. Příkladem může být esej Riane Eisler, kde tvrdí, že starodávné společnosti byly mnohem mírumilovnější než naše současná společnost, že tyto společnosti neznaly války a že ženy v těchto společnostech nebyly podřízeny mužům (Eisler, cit. dle Diamond 1990, s. 28). Eisler nemluví o žádné konkrétní společnosti, ani nepředkládá žádné konkrétní údaje, nemůžeme tak její tvrzení brát vážně, ale spíše jako snahu vymezit se vůči současné společnosti za každou cenu.

Ekofeministická teorie často srovnává současnou společnost, kterou vidí jako čistě mužskou, s minulostí, kterou se snaží idealizovat a prohloubit tak rozdíl mezi minulostí a současností. Manipulaci s fakty jsem našel například u Starhawk, která obviňuje současnou společnost z destrukce přírody a jako příklad špatného chování mužů vůči přírodě uvádí ozónovou díru a její zvětšování (Starhawk, cit. dle. Diamond 1990, s. 80). Starhawk není odbornicí v této oblasti, a proto její tvrzení nepůsobí příliš důvěryhodně. S environmentalistickou složkou ekofeminismu by jistě nesouhlasil Václav Klaus, snad nejvýraznější odpůrce environmentalismu u nás. Podle něj je environmentalismus „velmi arogantní a téměř bezskrupulózní ideologie politického hnutí“ (Klaus 2009, s. 21) a nejvýznamnější neliberální populistická ideologie současnosti (Klaus 2009, s. 41) Zatímco ekofeminismus kritizuje kapitalismus za nadbytečnou produkci a s ní související znečištění ovzduší, které má za následek globální oteplování, Václav Klaus kontruje, že se v podstatě nic nestane, pokud změny klimatu nebudeme brát na zřetel (tamtéž, s. 61). Otázkou tak zůstává, zda ekofeminismus opět nemanipuluje s fakty a hrozbou ekologické katastrofy se snaží získat veřejnost na svou stranu. Nechci se stavět na stranu Václava Klause, protože pravda zřejmě bude někde uprostřed. Tohoto příkladu používám spíše proto, abych poukázal na dvě zcela odlišná tvrzení.

Ačkoliv se mi ekofeminismus jeví jako poměrně zajímavé hnutí, svou cestu mezi širší veřejnost už zřejmě nedokáže najít. Spojení feminismu s ekologií pravděpodobně není příliš zajímavé, aby toto hnutí zaujalo větší množství lidí (žen). S tímto souvisí i nemožnost splnit cíle vytyčené ekofeminismem. Bez početné základny ekofeministických nadšenkyň bude nemožné přesvědčit zbytek populace, že jejich řešení situace současné společnosti je to správné a ekofeministická hnutí budou stále dosahovat pouze dílčích lokálních cílů a jejich výsledky se nikdy neprojeví v globálním charakteru. Nemůžeme zpochybnit pozitivní výsledky některých ekofeministických hnutí, v globálním měřítku se však jedná pouze o kapku v moři.

Pro mnohé čtenáře, kteří vezmou do ruky některou z ekofeministických knih, může být jistě problémem feministická složka ekofeminismu. Ztotožňuji se s postojem Hany Librové, která kritizuje feminismus, ale naopak poměrně pozitivně se staví k ekologické části ekofeminismu (viz. Librová v této kapitole o pár odstavců výše). Je samozřejmé, že můžeme očekávat feminismus v hnutí, které se jmenuje

ekofeminismus. Všeho však s mírou. Při četbě literatury jsem narazil na různé stupně feministického nadšení u jednotlivých autorek. Právě ty autorky, které dávali přednost spíše ekologii před feminismem a vzdali se téměř fanatického feminismu, který jsem u některých autorek zpozoroval, mi byli mnohem více sympatické. Nejvíce mě zaujala indická aktivistka Vandana Shiva, která má vždy rozumné a zdůvodněné názory a nikdy jsem v jejich knihách či esejích nenarazil právě na onen fanatický feminismus, který mnoha lidem vadí. Myslím si, že právě tohle je cesta, jak dostat ekofeminismus do hlubšího podvědomí společnosti - více ekologie, méně feminismu.

Praktická část

Úvod k praktické části

Jak už jsem uvedl v úvodní části této práce, ekofeministky chtějí dosáhnout svého cíle prostřednictvím ekofeministických hnutí a šířením ekofeministických myšlenek prostřednictvím knih, článků, projevů a diskuzí. V praktické části se tedy zaměřím na konkrétní ekofeministická hnutí působící jak ve světě, tak i u nás. Větších či menších hnutí, která by se dala označit za ekofeministická, je velké množství. Není tak možné vypsát zde kompletní seznam všech těchto hnutí. Pro názorný příklad, jak se dá ekofeminismus převést do praxe, však poslouží seznam několika nejvýznamnějších či nejzajímavějších hnutí. Množství ekofeministických spolků v České republice není zdaleka tak hojné, jako v některých jiných zemích (především pak v USA). Z tohoto důvodu uvedu i hnutí, u kterých zařazení mezi ekofeministická není tak jednoznačné a hnutí, která sami sebe ani za ekofeministická nepovažují, ale lze u nich najít některé znaky ekofeminismu.

Nejen ekofeministická hnutí, ale i OSN si klade za úkol zlepšit postavení žen a odstranit ničení životního prostředí. Na Summitu tisíciletí se 191 členských států Organizace spojených národů zavázalo splnit do roku 2015 osm rozvojových cílů. Z našeho pohledu jsou důležité právě dva z těchto cílů, které korespondují s hlavními cíly ekofeminismu (Informační centrum OSN v Praze 2005, Rozvojové cíle):

- **Prosazovat rovnost pohlaví a posílit postavení žen** - do roku 2005 odstranit rozdíly v přístupu mužů a žen k základnímu a vyššímu vzdělání a do roku 2015 dosáhnout téhož na všech úrovních vzdělání
- **Zajistit trvalou udržitelnost životního prostředí** - začlenit principy trvale udržitelného rozvoje do národních politik a programů; zvrátit proces ubývání přírodních zdrojů
 - snížit na polovinu podíl lidí, kteří nemají trvalý přístup k nezávadné pitné vodě
 - do roku 2020 dosáhnout výrazného zlepšení životních podmínek

alespoň 100 milionů lidí přebývajících v chudinských předměstích velkoměst (slumech)

Další iniciativou OSN na podporu zapojení žen do ochrany životního prostředí je program UNEP – United Nations Environment Programme (Enviromentální program Spojených národů), který běží již od roku 1972 (Informační centrum OSN v Praze 2005, Program OSN na ochranu životního prostředí).

Ekofeminismus v literatuře

Zatímco v USA vyšlo mnoho knižních zdrojů na téma ekofeminismu, v České republice ekofeminismus na úrodnou půdu příliš nedopadl. Zmínku o ekofeminismu v českém jazyce můžeme najít v knize Zelená svatozář od Erazima Koháka nebo v knize Pestří a zelení brněnské socioložky Hany Librové. Kohák se však ve své knize věnuje ekologii obecně, ekofeminismu zasvětil pouze jednu kratší kapitolu. Jak sám Kohák píše, feminismus u nás představuje velkou neznámou. Není to tím, že by se nás diskriminace žen netýkala, ale spíše uzavřeností společnosti, která ještě nepřivykla životu v otevřenosti a tudíž má sklon odmítat vše, co se odlišuje od zažitých tradic – a tím feminismus (stejně jako ekofeminismus) je (Kohák 2006, s.126-127). Pokud se podíváme na východ od našich hranic, najdeme knihu Příroda: vzor žena!? slovenské autorky Zuzany Kiczkové. Ta se snaží najít a vyřešit příčiny ekologické krize spojením feminismus s enviromentalismem – tedy prostřednictvím ekofeminismu.

Nedostatek ekofeministické literatury v českém jazyce ukazuje na malý zájem české veřejnosti o ekofeminismus. Pokud se řada příznivců ekofeminismu nerozšíří a nebude se tomuto tématu věnovat více publikací, ekofeminismus u nás stále zůstane pouze velmi okrajovým hnutím s málo početnou základnou svých členů.

Ekofeministická hnutí ve světě

Po světě najdeme několik významných ekofeministických hnutí, která se dostala do širšího povědomí lidí v mnoha zemích světa. Mezi ně patří například hnutí Zelený pás nebo Chipko. V následující kapitole Vás seznámím i s dalšími celosvětově významnými hnutími a uvedu i některé méně známé lokální ekofeministické skupiny.

Hnutí Chipko

Nejčastěji zmiňovaným hnutím v ekofeministické literatuře je jednoznačně Hnutí Chipko.

Reakcí na rozsáhlé kácení indických pralesů pro komerční využití v 70. letech 19. století byla vlna protestů po celé zemi a následný vznik hnutí Chipko. Hnutí bojuje nenásilnými prostředky, známé se stalo jejich objímání stromů. Hnutí je tvořeno decentralizovanými buňkami, kterých je po celé Indii až několik stovek a jejich vůdkyněmi a členkami jsou převážně ženy. Jejich cílem není pouhá snaha o ekologii, ale také o socio-ekonomickou změnu (International Institute for Sustainable Development 2010).

V roce 1973 bylo rozhodnuto, že v indické vesnici Gopeshwar bude vykáceno 300 jasanových stromů. Těžařská společnost však narazila na odpor obyvatel vesnice, kteří se rozhodli, že nedovolí pokácení jediného stromu. Za zvuku bubnů a zpěvu lidových písní se místní obyvatelé vydali ke stromům, které měly být pokáceny, a před příchodem těžařů stromy obejmuli. Úspěch této akce byl impulsem pro další podobné akce. O rok později bylo rozhodnuto, že v pralesu Reni bude vykáceno téměř 2500 stromů. Tentokrát byl odpor proti kácení organizován už pouze místními ženami. Informace o úspěchu ženského úsilí se rozšířily po velké části Indie a hnutí Chipko tak získalo mnoho příznivců a začalo být uznáváno mezi veřejností (War resisters international 2001).

Vandana Shiva vidí v boji hnutí Chipko především snahu o nápravu přístupu k potravinám a jejich produkci. Jak uvádí, na jedné straně stojí tzv. ženský princip produkce jídla a na druhé straně tzv. mužský princip produkce potravy. Ženský princip

je založen na propojení stromů, zvířat, úrody a ženské práce, která tato pojítka udržuje. Snahou tohoto principu je zachování trvale udržitelného způsobu využívání zemědělské půdy. Mužské paradigma produkce potravy přetřhalo všechny tyto vazby a z tradičního farmářství vytvořil průmysl, ženskou práci nahradil stroji a přírodní suroviny nahradil průmyslově vyrobenými surovinami. (Shiva 2002, s. 96) Podle Shivy tento patriarchální model produkce potravy způsobuje hlad a nedostatek potravy v zemích Třetího světa. (tamtéž, s. 97)

Zelený pás

Hnutí Zelený pás (Green Belt movement) bylo založeno v roce 5. června 1977 (Světový den životního prostředí). Zakladatelkou je Wangari Maathai, držitelka Nobelovy ceny míru z roku 2004. O změnu společnosti se snaží pomocí ekologie, podle svých slov ve svět jde zdravý přírodní svět ruku v ruce se spravedlivou a mírumilovnou společností (The Green Belt Movement 2006). Pomocí ekologie se snaží dosáhnout změny ve společnosti. V hnutí pracují pouze ženy a v současnosti působí ve dvanácti afrických státech (Mellor 1997, s. 20).

Hnutí Zelený pás se dělí na dvě divize: Green Belt Kenya a Green Belt international.

Zelený pás Keňa

Zelený pás Keňa (Green Belt Kenya) je nevládní, neziskovou organizací působící v Keni. Skrze ekologii se snaží dosáhnout spravedlnosti, rovnosti, snížení chudoby a sebeuvědomění obyvatel Keni. V současnosti sdružuje více než 600 komunit, kterým se dohromady podařilo zasadit více než 40 miliónů stromů. Cílem je zasadit jednu miliardu stromů (Green Belt Movement)

Mezinárodní Zelený pás

Mezinárodní Zelený pás (Green Belt international) je zastřešující organizací Green Belt Kenya. Smyslem tohoto mezinárodního hnutí je ochrana životního prostředí a snaha o dosažení společnosti míru a rovnosti. Rozdíl mezi keňskou a mezinárodní odnoží tohoto hnutí spočívá pouze v poli působení a mírné odlišení způsobu práce. Zatímco Green Belt Kenya se zabývá jak teoretickou složkou ve formě informování veřejnosti, tak praktickou složkou ve formě

sázení stromů, Green Belt International se soustřeďuje spíše na informační část (Green Belt Movement).

Love Canal

Love Canal je název pro společenství, které koncem 70. let 20. století bojovalo proti toxickému odpadu uloženému v zemi v jejich sousedství u Niagárských vodopádů. Příběh začíná již roku 1892, kdy se William T. Love snažil prokopat asi 10 kilometrů dlouhý kanál z Niagárských vodopádů, a vytvořit tak nový menší vodopád, který měl obyvatelům poskytovat vodu. V první polovině 20. století byl kanál prodán a využíván jako skládka chemických odpadů místní chemické společnosti. Po naplnění odpadem byl kanál zasypán a v 50. letech započala na tomto místě výstavba obytných domů a školy. Stovky nic netušících obyvatel si pravidelně stěžovali na zápach, úřady však dlouhé roky nereagovali. Změna přišla v roce 1978, kdy Odbor zdraví státu New York (New York State Department of Health – NYSDOH) provedl sérii testů půdy a ovzduší a zjistil vážnou možnost ohrožení zdraví obyvatel včetně snížené schopnosti reprodukce u žen. Následně bylo Lois Gibbsovou založeno Hnutí rodičů v Love Canal (the Love canal Parents Movement) a nastala vlna protestů, které ještě téhož roku vyvrcholily k příkazu o evakuaci celé oblasti. (Gibbs 2008) Ačkoliv do protestů byly zapojeny celé rodiny včetně mužů, první impulsy k akci začaly u žen. Love Canal bývá v ekofeministické literatuře často uváděn jako významný úspěch ekofeminismu.

Navdanya

Navdanya je indickým ženským hnutím, které si klade za úkol ochranu biodiverzity. Toho chce dosáhnout pomocí konceptu dlouhodobě udržitelného zemědělství a zakládáním semenné banky pro zachování původních druhů rostlin a školení farmářů v ekologickém zemědělství. Navdanya je projektem Výzkumné nadace pro vědu, technologii a výzkum (RFSTE – Research foundation for science, technology and ecology). Zakladatelkou této nadace je Vandana Shiva, jedna z nejvýraznějších ekofeministek, která v 70. letech působila i v hnutí Chipko. Dalším projektem této organizace je projekt Rozmanité ženy pro rozmanitost (Diverse women for diversity), které si klade za cíl podporovat ženská hnutí a šířit jejich myšlenky na mezinárodní

úrovni. Organizace se věnuje také dalším projektům týkajících se tzv. Slow Food (Pomalé jídlo – opak fast food, snaha o změnu stravovacích návyků) nebo fair trade (spravedlivý obchod) produktů (Navdanya 2009).

Ženy a život na Zemi

Ačkoliv současný internetový projekt Ženy a život na Zemi (Women and Life on Earth - WLOE) odstartoval v roce 1999, hnutí je aktivní již od konce 70. let 20. století. Toto americké hnutí bylo založeno jako reakce na jadernou havárii v srpnu 1979 v Pensylvánii. Hnutí založilo dvanáct aktivistek a již v roce 1980 uspořádaly konferenci, které se zúčastnilo 600 účastnic. Cíle hnutí lze rozdělit do tří oblastí: mír, ekologie, globální spravedlnost (Women and life on Earth 2010).

Feministky za práva zvířat

Feministky za práva zvířat (Feminists for Animal Rights: An Ecofeminist Alliance) je kalifornské hnutí, které bylo založeno v roce 1982. Smyslem hnutí je zamezit zneužívání žen a zvířat v patriarchální společnosti. Hnutí dnes již není aktivní, ale jak na svých webových stránkách sami uvádí: „udržujeme naše internetové stránky, protože hnutí má stále co říct“.

Z propagačního letáku na umístěného na webu hnutí:

„V patriarchální společnosti jsou ženy a zvířata znásilňovány, bity, nesnášeny, zotročovány jako domácí mazlíčci. V patriarchální společnosti jsou ženy a zvířata považována za méněcenné, „roztomilé“, dětské, rozpustilé, ...“ (Feminists for Animal Rights: An Ecofeminist Alliance)

Ženská environmentální síť

Ženská environmentální síť (Women's Environmental Network) byla založena v roce 1988 je podle svých slov jediným neustále pracujícím ekofeministickým hnutím ve Velké Británii. V roce 2007 bylo po celé Velké Británii rozseto čtyřicet místních skupin hlásících se k této síti. Jejich cílem je svět, ve kterém mají ženy příležitost

změnit životní prostředí a dosáhnout enviromentální spravedlnosti. Jejich aktivity se zaměřují především poukázání na schopnost žen učinit environmentální změny a tyto schopnosti převést do praxe (Women's Environmental Network 2009).

Ženský hlas pro Zemi (Women's voice for the Earth)

Ženský hlas pro Zemi (Women's voice for the Earth) byl založeno v roce 1995 a jeho úkolem je omezit znečištění životního prostředí, které ženám a jejich rodinám způsobuje zdravotní potíže. Cílem WVE je edukace obyvatelstva o škodlivých následcích chemikálií, především těch, kterými jsou ohroženy ženy, a poskytnout prostředky, které jsou nezbytné k ochraně před tímto nebezpečím (Women's voice for the Earth).

Shrnutí ekofeministických hnutí ve světě

Podobným seznamem ekofeministických hnutí působících na rozličných místech planety by bylo možné pokračovat ještě poměrně dlouho. Předchozí seznam hnutí a stručný popis jejich cílů je však dle mého názoru dostačující a čtenář tak má možnost utvořit si svůj názor na ekofeministická hnutí. V ekofeministické literatuře patří mezi tři nejčastěji zmiňovaná hnutí Chipko, Zelený pás a Love Canal. Tato tři hnutí měla největší vliv na ostatní ekofeministická hnutí a jejich působení se stalo inspirací pro ekofeministky po celém světě.

Ekofeministická hnutí v ČR

V této části se zaměřím spíše na zjišťování, do jaké míry je možné považovat ekologická hnutí za ekofeministická. Protože se většinou jedná o všeobecně známá hnutí a jejich cíle jsou buď známé nebo snadno dostupné, nebudu se ani tak zabývat obsahem jejich působení a jejich cíly. Zjišťovat budu spíše jejich vztah k ekofeminismu. Zdrojem k získání těchto informací posloužily webové stránky jednotlivých hnutí a emailová korespondence s jejich představiteli.

Jihočeské matky

Občanské sdružení je nejstarším českým sdružením, které je možné dát do spojitosti s ekofeminismem. Jihočeské matky jsou aktivní již od 80. let 20. století a zabývají se tématy jako černobylská havárie nebo stavba jaderné elektrárny Temelín (Jihočeské matky). Jihočeské matky jsou pravděpodobně jediným českým hnutím, které se hlásí k ekofeminismu. Daniela Magersteinová, místopředsedkyně sdružení, na mou otázku, zda lze Jihočeské matky považovat za ekofeministické hnutí odpověděla: *„Jsme feministickou organizací, nemohu mluvit za všechny členky, ale já osobně se hlásím k liberárnímu feminismu. Vzhledem k tomu, že se zabýváme ochranou životního prostředí a naší snahou je zachování rovnováhy mezi člověkem a Matkou přírodou, tak bych také přijala označení ekofeministky.“* K otázce, kterými tématy a proč se hnutí zabývá Magersteinová odpověděla: *„Na začátku 90. let mělo naše sdružení pouze členky, i když jsme vždy hodně spolupracovaly s muži. A to nejen s našimi vlastními, kteří nám různě pomáhali při akcích (fyzicky i psychicky), ale často i s techniky specializovaných oborů (jaderná fyzika a energetika), kteří poskytovali konzultace. Přesto jsme zvolily název Jihočeské matky, protože jsme chtěly zdůraznit ženský a mateřský aspekt v ochraně přírody. Jde o to, abychom našim dětem a dalším generacím uchovali zdravé a příznivé podmínky pro život. Nejde zdaleka jen o to, abychom dýchali čistý vzduch, jedli pro naše organismy nezatěžující potraviny a pili čistou vodu. Jde tu také o uchování důstojné lidské existence, na kterou má mimo jiné vliv konzumní styl života, který je vlastní zejména tzv. západní civilizaci. Naše sdružení má tedy snahu na negativní vliv konzumního životního stylu upozorňovat. Tento styl totiž přispívá k devastaci nejen životního prostředí, ale také ducha ...“*

Pražské matky

Pražské matky jsou občanské sdružení zabývající se stavem životního prostředí, snahou o jeho zlepšení a o zvýšení zájmu veřejnosti o tuto problematiku. Stejně jako Jihočeské matky, sdružení funguje již od 80. let 20. století. První akce Pražských matek sahají až do roku 1988. V roce 1989 uspořádaly svou první demonstraci, která si kladla za cíl poukázat na neřešenou situaci týkající se zhoršujícího se životního prostředí.

V současnosti se Pražské matky zabývají především dopravními problémy a znečištěním ovzduší (Pražské matky). Jak název napovídá, sdružení působí v Praze a jeho členy jsou ženy. Bohužel jsem narazil na poměrně velkou nevlídnost (pokud mám citovat, tak na „*nechuť odpovídat na podobné dotazy*“) Pražských matek při snaze o konzultaci jejich hnutí. Ačkoliv se na první pohled může zdát zařazení Pražských matek do ekofeministických hnutí poměrně nevyhnutelné, sami členky nad tímto zařazením váhají a není jím ani jasné přesné vymezení pojmu ekofeminismus. Jarmila Johnová, členka Pražských matek, na otázku, zda lze Pražské matky považovat za ekofeministické hnutí odpověděla: „*Je m'en fous, neboli je mi to šuma fuk (výraz zlidověl do této podoby díky Karolíně Světlé, která ve svých textech, na svou dobu velmi feministických, prokládala češtinu francouzštinou, a která tehdy byla u paní a dívek velmi čtenou, to Vy ale určitě víte, promiňte, děsně ráda poučuju)*. Nemám potřebu někde zařadit naše aktivity ani sebe sama.“ Následovala nabídka na pozici fundraisera, takže zřejmě u Pražských matek to tak moc vyhraněné s feminismem nebude a muže mezi sebou by přijali. Těžko říct, jak moc nadnesená tahle nabídka byla.

Agentura GAIA, projekt Quo Vadis, Femina?

Občanské sdružení Agentura GAIA se zabývá ochranou přírody a krajiny a usiluje o hledání nových forem mezilidské komunikace v oblasti ochrany životního prostředí, vzdělávání a osvěty (Občanské sdružení Agentura GAIA). Cílem Agentury GAIA lze shrnout jako ochrana přírody a krajiny a zlepšení negativních aspektů lidského chování na přírodu.

Z hlediska ekofeminismu je důležité zaměřit se na projekt s názvem „Quo Vadis, Femina?“, který je realizován právě Agenturou GAIA. Cílem tohoto projektu je:

„Vytvořit vizi žen o trvale udržitelném životě; pojmenovat neřešené problémy a stereotypy; bourat bariéry a stereotypy; zrovnoprávnit ženy v profesním a rodinném životě; holisticky myslet v horizontální i vertikální perspektivě; publikovat, zvýšit povědomí veřejnosti; vzdělávat, vychovávat, diskutovat (Quo Vadis, Femina?).

Nesehnutí

Nesehnutí zcela jistě není čistě ekofeministickým hnutím. S ekofeminismem se shodují v tom, že ekologické problémy současnosti jsou způsobeny lidmi (respektive tou částí populace, která má větší vliv na řízení společnosti). Jak sami na svém webu informují: „Pracujeme na základě přesvědčení, že ekologické problémy je třeba vnímat spolu s jejich sociálními příčinami a důsledky a s ohledem na ně, je třeba je také řešit. Proto se zabýváme ochranou životního prostředí i ochranou lidských práv“ (Nesehnutí). Mezi členy hnutí můžeme najít několik ekofeministek, mezi jejichž aktivity patří i rozšiřování informací o ekofeminismu a organizování ekofeministických přednášek. V knihovně NESEHNUTÍ v Brně najdeme poměrně velký výběr knih zaměřených na ekofeminismus.

Děti Země

Občanské sdružení Děti Země se zabývá ochranou životního prostředí, přírody a krajiny, ekologickou výchovou a osvětou (Děti Země). Sdružení splňuje ekologické podmínky ekofeminismu, nejedná se však o sdružení žen. Nemůže tak být řeč o ekofeministickém hnutí. Tuto tezi mi jako odpověď na emailem zaslaný dotaz potvrdil Martin Hyt'ha, místopředseda Děti Země. Jako odkaz na ekofeministická hnutí působící v České republice uvedl Jihočeské matky a Nesehnutí.

Oživení

Občanské sdružení Oživení vzniklo v roce 1997 a jeho cílem je rozvoj občanské společnosti, demokracie a právního státu, věnuje se ochraně přírody a krajiny a prosazuje princip trvale udržitelné dopravy. Sdružení se věnuje dvěma programům: Bez korupce a Udržitelná doprava. Z našeho pohledu nás zajímá spíše program

Udržitelná doprava, který se zaměřuje na propagaci a rozvoj forem dopravy, které jsou šetrné k životnímu prostředí a zdraví obyvatel. Osvětovými kampaněmi oslovují veřejnost, veřejnou správu a novináře. Jsou přesvědčeni, že kvalitní nabídka veřejné dopravy a komfort pro chodce a cyklisty je správným řešením (Oživení). Oživení zcela jistě není čistě ekofeministickým hnutím. V jeho řadách najdeme převahu mužů, mezi ženami jsou však ekofeministky, které jsou aktivní i v občanském sdružení Pražské matky.

Země Žena

Země žena není organizovaným hnutím nebo sdružením. Podle svých slov se jedná o virtuální část projektu, který se snaží informovat ženy o jiných možnostech být ženou (Země Žena). Celý web je feministicky zabarven, věnuje se ekologickým tématům, nabádá ženy k většímu ekologickému uvědomění. Ekofeminismus dokládá již první odstavec, která na webové prezentaci najdeme: „Téměř každá žena se během svého života setká se situací, kdy se její vlastní život dotýká přírodních cyklů, jako menstruace, porod, menopauza.... Všechny tyto procesy s sebou v dnešní době přinášejí specificky ženské dopady na životní prostředí. Současně nám ale v hlubším pohledu ukazují možné osobité propojení žen a přírody. Tímto propojením se zabývá ekofeminismus, který jde ještě dál a objevuje i jistou souvislost mezi historickým osudem ženy a přírody“ (Země Žena).

Shrnutí ekofeministických hnutí v ČR

Ekofeminismus v České republice nemá na různých ustláno. Nedostatek české literatury jde ruku v ruce s minimálním množstvím ekofeministických hnutí. Pouze Jihočeské matky se přihlásili k ekofeminismu, u některých ostatních hnutí sice můžeme identifikovat propojenost s ekofeminismem, nemůžeme o nich mluvit jako o ekofeministických hnutích.

Závěr

Věřím, že na předchozích stranách čtenář získal kvalitní informace a získal představu o ekofeminismu.

Jsem přesvědčen, že tato práce může být použita ke studiu ekofeminismu, protože obsahuje veškeré podstatné informace o ekofeminismu a rozebírá toto téma ze všech pohledů: historie a vývoj, ekofeministické směry, ideologie a ekofeministická hnutí působící u nás i ve světě. Z důvodu nedostatku ekofeministické literatury v českém jazyce může být tato práce velmi dobrým zdrojem informací. Protože jsem čerpal z poměrně velkého množství zahraniční literatury, seznam použité literatury může být dobrým startovacím bodem při hlubším studiu ekofeminismu, protože obsahuje mnoho titulů od nejvýznamnějších ekofeministických autorek. Věřím, že složitě shánění literatury ze zahraničí se vyplatilo a velký rozsah přečtených knih se odrazil na kvalitě práce.

Praktická část věnovaná ekofeministickým hnutím dává čtenáři jasný přehled nejvýznamnějších ekofeministických hnutí a objasňuje způsob fungování těchto hnutí a seznamuje nás s jejich cíly (ať už se jedná o splněné cíle nebo ty vytoužené). Věřím, že jsem vybral reprezentativní vzorek ekofeministických hnutí. Praktická část věnující se českým hnutím nám přibližuje, jak je to s ekofeminismem u nás. Díky výpovědím členů jednotlivých hnutí máme věrohodnější informace a míře ekofeminismu v hnutích zastoupeném.

Protože o ekofeminismu byly pospány tisíce stran a jedná se o hnutí s poměrně rozsáhlým záběrem své působnosti, nebylo možné na tomto omezeném rozsahu vypsát vše, co by se dalo o ekofeminismu napsat. Myslím si ale, že tato práce poslouží jako velmi dobrý odrazový můstek při snaze o hlubší zkoumání ekofeminismu.

Anotace

Černoch Petr

Filozofická fakulta Univerzity Palackého

Sociologie – andragogika

Název diplomové práce: Ekofeminismus

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Martin Fafejta, Ph.D.

Počet znaků: 67 919

Počet titulů použité literatury: 43

Klíčová slova: ekofeminismus, feminismus, sociální hnutí

Bakalářská práce se snaží představit ekofeminismus, jako sociální hnutí, které se spojením feminismu s ekologií snaží o uvědomělejší přístup nás všech k otázkám destrukce přírody, vykořisťování chudých a o zrovnoprávnění žen vůči mužům. Práce se snaží ukotvit ekofeminismus do sociálních hnutí a objasnit ideologii ekofeminismu.

Seznam použité literatury

ADAMS, Carol J. The Social Construction of Edible Bodies and Humans as Predators. *Hypathia* [online]. 1991, 6, [cit. 2010-01-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.animal-rights-library.com/texts-m/adams01.htm>>.

BOUDON, Raymond, et al. *Sociologický slovník*. 1. Olomouc : Univerzita Palackého, 2004. 249 s. ISBN 80-244-0735-3.

BRAMMER, Leila R. Ecofeminism, The Environment, and Social Movements [online]. 1998, [cit. 2010-01-25]. Dostupný z WWW: <<http://homepages.gac.edu/~lbrammer/Ecofeminism.html>>.

CARSON, Rachel. *Silent Spring*. New York : Mariner Books, 2002. 378 s. ISBN 0-618-24906-0.

DIAMOND, Irene; ORENSTEIN, Gloria Feman. *Reweaving the world : The Emergence of Ecofeminism*. San Francisco, USA : The Sierra Club, 1990. 320 s. ISBN 0-87156-623-0.

GIBBS, Lois Marie. *Boston University* [online]. 2008 [cit. 2010-01-15]. History: Love Canal: the Start of a Movement. Dostupné z WWW: <<http://www.bu.edu/lovecanal/canal/index.html>>.

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. 1. Praha : Argo, 1999. 595 s. ISBN 80-7203-124-4.

KELLER, Evelyne Fox. *Reflections on Gender and Science*. New Haven : Yale University Press, 1996. 212 s. ISBN 9780300065954.

KLAUS, Václav. *Modrá, nikoli zelená planeta : Co je ohroženo: klima, nebo svoboda?*. 2. Praha : Dokořán, 2009. 212 s. ISBN 978-80-7363-243-4.

KOHÁK, Erazim. *Zelená svatozář : Kapitoly z ekologické etiky*. 2. Praha : SLON, 2006. 204 s. ISBN 80-85850-86-9.

KOLÁŘOVÁ, Marta. *Protest proti globalizaci : Gender a feministická kritika*. 1. Praha : SLON, 2009. 252 s. ISBN 978-80-86429-96-0.

- LIBROVÁ, Hana. *Pestří a zelení : Kapitoly o dobrovolné skromnosti*. první. Brno : VERONICA, ekologické středisko ČSOP, Hnutí DUHA, 1994. 218 s. ISBN 80-85368-18-8.
- MELLOR, M. *Feminism & Ecology*. New York: New York University Press, 1997. 221 s. ISBN 0-8147-5601-8
- MERCHANT, Carolyn. *Radical ecology : The search for a livable world*. 2. USA : Routledge, 2005. 304 s. ISBN 978-0415935784.
- MIES, Maria; SHIVA, Vandana. *Ecofeminism*. London, UK : Zed Books Ltd, 1993. 328 s. ISBN 1-85649-155-2.
- ORTNER, Sherry B. Is female to male as nature is to culture? [online]. 1974 [cit. 2010-01-15]. Dostupné z WWW: < [http://homepages.uel.ac.uk/C.Knight/Is Female to Male as nature is to Culture.pdf](http://homepages.uel.ac.uk/C.Knight/Is%20Female%20to%20Male%20as%20nature%20is%20to%20Culture.pdf)>.
- PLANT, Judith. *Healing The Wounds : The Promise if Ecofeminism*. Santa Cruz, USA : New Society Publishers, 1989. 262 s. ISBN 0-86571-153-4.
- SHIVA, Vandana. *Protect or plunder? : Understanding intellectual property rights*. 1. London, UK : Zed Books Ltd, 2001. 146 s.
- SHIVA, Vandana. *Staying Alive : Women, Ecology and Development*. London, UK : Zed Books Ltd, 2002. 234 s. ISBN 0-86232-823-3.
- SHIVA, Vandana. *Water Wars : Privatization, pollution, and profit*. Cambridge, MA : South End Press, 2002. 160 s.
- Ušili to na nás (přednáška) Brno: Knihkupectví Dobrovský, 15. 10. 2009
- WALLERSTEIN, Immanuel. *Úpadek americké moci : USA v chaotickém světě*. 1. Praha : SLON, 2005. 286 s. ISBN 80-86429-44-X.
- ZNEBEJÁNEK, František. *Sociální hnutí*. 1. Praha : SLON, 1997. 175 s. ISBN 80-85850-31-1.

Odkazy na elektronické zdroje použité u ekofeministických hnutí

Děti Země [online]. datum vydání neznámé [cit. 2010-03-27]. Dostupné z WWW: <<http://www.detizeme.cz/>>.

Feminists for Animal Rights: An Ecofeminist Alliance [online]. datum vydání neznámé [cit. 2010-01-16]. Who We Are. Dostupné z WWW: <<http://www.farinc.org/about.html>>.

Informační centrum OSN v Praze [online]. 2005 [cit. 2010-02-14]. Rozvojové cíle. Dostupné z WWW: <<http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zaber/?i=205>>.

Informační centrum OSN v Praze [online]. 2005 [cit. 2010-02-14]. Program OSN na ochranu životního prostředí (UNEP). Dostupné z WWW: <<http://www.osn.cz/system-osn/programy-a-dalsi-organy-osn/?i=98>>.

International Institute for Sustainable Development (IISD) [online]. 2010 [cit. 2010-02-15]. Chipko Movement, India. Dostupné z WWW: <<http://www.iisd.org/50comm/commdb/desc/d07.htm>>.

Jihočeské matky [online]. datum vydání neznámé [cit. 2010-03-11]. O nás. Dostupné z WWW: <<http://www.jihoceskematky.cz/?cl=1>>.

Navdanya [online]. 2009 [cit. 2010-01-15]. Navdanya's Organizational Over View . Dostupné z WWW: <<http://www.navdanya.org/about-us/organization>>.

Nesehnutí [online]. datum vydání neznámé [cit. 2010-03-14]. O nás. Dostupné z WWW: <<http://www.nesehnuti.cz/index.php?rubrika=4&tex=100&polozka=15&umisteni=2&layout=1>>

Občanské sdružení Agentura GAIA [online]. 2002 [cit. 2010-01-20]. Co je Agentura GAIA. Dostupné z WWW: <<http://gaia.ecn.cz/gaia.html>>.

Oživení [online]. datum vydání neznámé [cit. 2010-02-22]. Činnost sdružení. Dostupné z WWW: <<http://www.oziveni.cz/cz/kdo-jsme/>>.

Pražské matky [online]. datum vydání neznámé [cit. 2010-03-12]. Poslání a cíle organizace. Dostupné z WWW: <<http://prazskematky.cz/o-nas/poslani-a-cile-organizace.html>>.

Quo Vadis, Femina? [online]. 2006 [cit. 2010-03-14]. O projektu. Dostupné z WWW: <<http://www.quovadisfemina.cz/oprojektu.html>>.

The Green Belt movement [online]. [cit. 2010-01-21]. Dostupný z WWW: <<http://www.greenbeltmovement.org/>>.

The Green Belt Movement [online]. 2006 [cit. 2010-02-10]. What is the Green Belt Movement?. Dostupné z WWW: <<http://greenbeltmovement.org/a.php?id=178>>.

The Green Belt Movement [online]. datum vydání neznámé [cit. 2010-03-10]. About The Green Belt Movement Kenya. Dostupné z WWW: <<http://gbmna.org/w.php?id=30>>.

War resisters international [online]. 01-01-2001 [cit. 2010-03-10]. The Chipko Movement. Dostupné z WWW: <<http://www.wri-irg.org/nonviolence/nvse12-en.htm>>.

Women and Life on Earth [online]. 2010-01-15 [cit. 2010-01-16]. The Women and Life on Earth internet project. Dostupné z WWW: <<http://www.wloe.org/About-us.74.0.html>>.

Women's Environmental Network [online]. 2009 [cit. 2010-01-16]. About Women's Environmental Network. Dostupné z WWW: <http://www.wen.org.uk/general_pages/about.htm>.

Women's Voices for the Earth (WVE) [online]. datum vydání neznámé [cit. 2010-01-16]. About Women's Voices for the Earth. Dostupné z WWW: <<http://womenandenvironment.org/aboutwve/>>.

Země žena [online]. 2008 [cit. 2010-01-15]. Úvod. Dostupné z WWW: <<http://zemezena.cz/index.html>>.